

Důvody pro EU v kostce

Základní motivací pro politiky, kteří stáli u zrodu EU, byla předchozí zkušenost dvou ničivých válek mezi evropskými státy. Ta první ukázala, že soužití států, z nichž každý byl zároveň svým jediným soudcem, pouze na základě ad hoc uzavíraných spojenectví dříve nebo později končí válkou. Ta druhá ukázala, že konstrukce mezistátních vztahů vytvořená po první válce a založená pouze na politických ujednáních a naprosto bezzubých kontrolních mechanismech, rovněž selhala ve svém základním úkolu – zajištění míru.

Zakladatelé EHS – Evropského hospodářského společenství byli přesvědčeni, že aby politické svazky měly šanci vydržet, musí se opírat o silné ekonomické svazky, o silnou provázanost ekonomik jednotlivých států – jinými slovy o společný trh výrobků, služeb, kapitálu a pracovních sil. Tímto krokem se zabijí dvě mouchy jednou. Za prvé se podpoří ekonomický růst a zároveň se tím zabrání opakování katastrofických ekonomických otřesů jako byla krize třicátých let, kdy cyklické zhoupení kursů akcií v USA se vlivem razantního uzavírání vlastních trhů ze stran jednotlivých států proměnilo ve vleklou a beznadějnou mizérii s nedozírnými politickými důsledky. Druhým stejně blahodárným účinkem vytvoření společného trhu byla skutečnost, že napříště to byli podnikatelé a jejich firmy z jednotlivých států, které nyní soupeřily na trhu o zákazníky prostřednictvím svých nabídek zboží a služeb, a nikoliv mocenské aparáty jednotlivých států prostřednictvím svých ochranných opatření a dotací ze státního rozpočtu zvýhodňující „národní“ firmy vůči cizím. Tím se odstranil podstatný zdroj vzájemných konfliktů mezi státy, resp. se významně zúžil prostor pro populistické a nacionalistické politiky budující si moc štváním proti druhým státům či národům.

Vybudování společného, resp. jak se nyní říká „vnitřního“ trhu trvalo dlouhá desetiletí. Přejít ze stavu, kdy byly státy odděleny vysokými cly a hradbou odlišných předpisů a povolení vztahující se na výrobky a výrobu vůbec, zákazy převodu či vývozu valut, atd., do stavu neexistence jakýchkoliv překážek, nešlo uskutečnit najednou. I tak byly postupné kroky – např. jenom zrušení vzájemných cel trvalo 11 let – napadány populisty a nacionalisty. Za to, že tyto útoky nezastavily nebo dokonce nezvrátily dosažený stupeň liberalizace, vděčíme genu zakladatelů EU. Ti vytvořili procedury a instituce, které jednak otupovaly ostří mezistátních konfliktů a jednak znesnadňovaly vzájemné podrazy a podfuky.

Za prvé princip nutné jednomyslnosti všech šesti původních členů EHS zajišťoval, že kroky byly formulovány tak, aby se žádný člen necítil „převálcován“. Za druhé – a z dlouhodobého hlediska se pro úspěch jednalo o nejdůležitější rozhodnutí – se všechny zakládající státy dohodly na vytvoření společného nepolitického (tj. byrokratického) orgánu zvaného Komise. Tomuto orgánu byla svěřena dvojí pravomoc – výlučné právo navrhopvat legislativu a právo kontrolovat její plnění ze strany členských států. Uvnitř Komise pak spolu pracovali lidé ze všech členských států. Rozhodovací pravomoc pak patřila Radě, v jejíchž orgánech opět na různých úrovních spolu jednali zástupci všech členských států.

Svěřením výlučné role navrhování legislativy Komisi bylo značnou měrou znemožněno přetahování mezi státy podáváním vlastních návrhů a protinávrhů. Výlučná pravomoc Komise (a Soudního dvora) vykládat smlouvy a další ujednání v podobě legislativy, na kterých se členské státy dohodly, zase znemožnila členským státům se vykrucovat ze splnění vlastních závazků vlastním výkladem a zároveň předcházela nevyhnutelným politickým nevráživostem, pokud by možnost výtek a protestů byla jen v rukou druhých států.

Shrnutí: vytvořením velkého počtu společných orgánů, ve kterých členské země spolu nepřetržitě jednají a minimalizací počtu hřišť, na kterých by se členské země nevyhnutelně veřejně přetahovaly, se podařilo vytvořit způsob soužití států v Evropě, který nemá nikde obdoby a nikdy ani neměl.

Je ovšem pravda, že na pozadí hrozných dějů první poloviny dvacátého století, se tento přerod Evropy jeví jako nevysvětlitelný, pokud bychom ho měli vysvětlit bez zásahu z vnějšku. Je proto nutno připustit, že vzpomínka na hrozná dějiny by nevydržela dostatečně dlouho na to, aby se podařilo EU dobudovat. Velkou roli zde musel sehrát strach z komunistického impéria, které se jako rudý Tyranosaurus tyčilo na východním obzoru a trvale připomínalo evropským národům, jaká by je čekala alternativa, pokud se nedají dohromady.

Myslím si, že je to akt Prozřetelnosti, když v době narůstajících pochybností o evropské integraci, se z východu Evropy opět hlasitě ozývá naprosto protikladná představa nejenom soužití mezi národy, ale celkového zaměření lidského života.